

Роман Гром'як, професор

Теорія літератури: підходи і дефініції *

- 1.1. Що таке теорія? Теорія... чого?
- 1.2. Практичні підходи до розробки і вивчення (викладання) теорії літератури як загального літературознавства.
- 1.3. Сучасний статус теорії літератури, її функції.

1.1. Теорія літератури як навчальний предмет завершує вузівський гуманітарний цикл. У цій ситуації складаються сприятливі умови достосувати рівень знань студентів-філологів до базових засад сучасної науки про літературу як теорії евристичного характеру.

На відміну від основ теорії літератури (власне, **вступу** до літературознавства), які мають нормативно-дефінітивний характер, зумовлений орієнтацією на першокурсників, теорія літератури на завершальному етапі навчання може будуватися і викладатися як **гнучка система знань**, що максимально наближається до свого предмета (художньої літератури), який безнастанно еволюціонує і видозмінюється, і до нового адресата з вищим рівнем знань, з новою якістю мислення.

Якщо на першому році вузівського навчання студент повторює, систематизує і поглиблює основні літературознавчі поняття, закріплює вміння і навички оперувати відповідними до понять термінами, аналізуючи й оцінюючи конкретні твори, їх елементи, тенденції літературного процесу, то після вивчення історії рідної і зарубіжної літератур, психології, філософії, естетики, соціології, логіки, циклу мовознавчих дисциплін він сам переконується в обмежених евристичних можливостях такого підходу до літератури. Сукупність понять, суджень, умовиводів, які сягають своїм корінням аристотелівсько-декартівських логічних структур, навіть адаптованих до художнього досвіду новітніх часів, не цілком відповідає суті

---

* Розділ з підручника «Теорія літератури як загальне літературознавство», над яким працює автор. — Ред.

розвинутої, зрілої теорії як способу здобування і адекватної форми існування знання.

Із висоти сучасного рівня наукового знання стає зрозумілішою еволюція самого поняття теорії. Слово **теорія** походить від грецького *θεωρία* — розглядаю, досліджую. Теорія як результат дослідження складалася в процесі тривалого практично-духовного освоєння певної сфери дійсності (того, що існує), внаслідок чого людина (людство) набувала інформації (знання) про **невідоме**. Теорія неможлива без особи, в чийй голові (свідомості) вона складається, формується, (без суб'єкта) і без об'єкта - того, що освоюється. Теорія може існувати тільки як теорія **чогось**, навіть самої себе. Теорія не зводиться до одного чи декількох понять, вона динамічна, системна, бо відтворює взаємозв'язки між явищами, які розглядає; відношення своїх понять до об'єктів пізнання; вона цікавиться водночас достовірністю, вірогідністю, повнотою, стислістю чи приблизністю, хибністю вироблених понять. Теорія, прагнучи несуперечливості своїх концепцій, не може цього повною мірою досягнути, бо суперечливий сам об'єкт дослідження, який складається з протилежностей, контрастних і конфліктуючих рис, особливостей і т.д. Тому теорія постійно трансформується, оновлюється. Як актуальний стан знань вона завжди (чи, як правило) одночасно і ретроспективна, і перспективна — спрямована в минуле і прийдешне. Вона фіксує, підсумовуючи, прогнозує. Природнім способом існування будь-якої (особливо розвинутої) теорії є рефлексія (розмірковування, роздум). Її мета і завдання — **осягнути цілісність** осмислюваного явища, збагнути, зрозуміти його сутність, витлумачити його сенс і значення. Оскільки кожен об'єкт, на який спрямована і певною мірою яким інспірована активність суб'єкта, пов'язаний з іншими об'єктами, а теоретизуючий суб'єкт не буває *tabula rasa*, він має попередній життєвий досвід, остільки рефлексія завжди набуває ситуативного характеру, реалізується в конкретно-історичному контексті. Вона опосередковується попередніми знаннями суб'єкта, вже відомими йому стандартами, зразками, якими свідомо послуговується суб'єкт у своїй доцільній діяльності.

Не кожна сукупність знань, понять, ідей сягає рівня теорії. Якщо з їх допомогою людина не звужує сфери невідомого, не дізнається нічого нового, то вона перестає рефлексувати, міркувати. В такій ситуації зникає інтелектуально-емоційна насолода, людина починає діяти і поводитися автоматично, покладається на здоровий глузд.

Схильність до теоретичної діяльності виявляється тоді, коли людині здоровий глузд не підказує рішення і вона, вийшовши за його межі, відкриває нові зв'язки, залежності, сфокусовує численні розпорошені, здавалось би, безвідносні один до одного, факти. В інтуїтивному осяянні чи на основі аналогії, зіставлень, порівнянь, шляхом раціоналістичного мислення людина здобуває нові знання, робить свіжі висновки — розгортає теорію. І в цьому процесі (моменті) відбувається сходження від емпіричного рівня пізнання до теоретичного, від конкретного спостереження до абстрагування й нового узагальнення, яке здійснюється завдяки взаємодії індуктивного та дедуктивного руху логічних процедур.

Такі відомі логіко-гносеологічні особливості теоретичного мислення проявляються у становленні та функціонуванні теорії літератури, увиразнюють її відмінність від описово-емпіричних галузей філології. На їх тлі чіткішають обриси теорії літератури в системі літературознавства. Теорія літератури — наука своєрідна і має власні завдання.

1.2. До її розбудови і викладання студентам склалися у світі за останні 100 років (а надто за 10-20) різні підходи. Передусім виділяються два: **академічно-теоретичний** і **дидактично-практичний**. Перший представляють науковці академічних інституцій чи окремі ентузіасти, які, нічим не обмежені, прагнуть простежити і відтворити історичний процес становлення теорії літератури в нерозривному зв'язку з історією суспільної думки. Представники другого, враховуючи рівень розвитку студентів і час, відведений на освоєння цієї галузі науки, прагнуть укласти оптимальні з цього погляду підручники і посібники.

Перші укладають багатотомні праці хрестоматійно-антологічного характеру, які містять витяги, уривки зі синкретичних текстів і монографічних досліджень авторів різних часів і країн (російська «История эстетических учений»), або пишуть авторські оригінальні праці з історії естетичних учень, наголошуючи на тих ідеях і знаннях, які стосуються словесного мистецтва (книги О.Лосєва чи Р.Уеллека «A History of Modern Criticism 1750—1950»; його ж «Concepts of Criticism»). Видання такого типу настільки об'ємні, що в умовах навчання їх не може засвоїти навіть найретельніший студент. Проте вони є фундаментально-ґрунтовними, базовими для теорії літератури, яка претендує на статус науки.

Другі творять праці на засадах компромісу між наукою і популяризацією: в них рух і повнота теоретичного знання схематизуються або зводяться до суми нормативних постулатів та аксіом, що ілюструються окремими прикладами, в різний спосіб аргументуються. Рідко яким працям вдається пережити своїх авторів і мати кілька перевидань та іншомовних версій. Щасливим винятком є «Теорія літератури» Рене Уеллека і Остіна Уоррена, перше видання якої з'явилося в 1942 році. Цей підручник згодом часто перевидавався і перекладався різними мовами (в тім числі по-російськи аж у 1978 році). Він у студентсько-викладацькому середовищі світу функціонує й досі.

Подібну, хоч значно вужчу, історію мав відомий підручник Л.Тимофєєва «Основи теорії літератури», який з кінця 30-х рр. ХХ ст. був каноном теоретико-літературознавчого знання в колишньому СРСР. (До речі, на нього був зорієнтований і український підручник П.К. Волінського «Основи теорії літератури (вступ до літературознавства)»).

Різні за методологічними засадами і понятійним апаратом, посібники Р.Уеллека, О.Уоррена та Л.І.Тимофєєва близькі за структурою: у них перший блок інформації стосується загальної характеристики художньої літератури як предмета теорії літератури; другий — літературного твору та його структури; третій — суті і загальних закономірностей історико-літературного процесу.

Одночасно з англо- і російськомовними «Теоріями літератури» поставала книжка Ю.Крижановського в Польщі. Його «Nauka o literaturze» складалася на основі авторських лекцій і була готовою до друку в 1942 році, проте через воєнні обставини надійшла до читачів пізніше. Ю.Крижановський здивувався, ознайомившись з працями зарубіжних колег, бо підмітив «ідентичність чи хоча б подібність» багатьох засновків і висновків усіх трьох праць. Ця констатація належить до 1964 року. До того часу **подібність** у літературознавчих працях різних учених не була випадковим збігом у морі відмінних концепцій. **Подібність** значною мірою зумовлювалася засвоєнням і використанням класичної спадщини Платона, Арістотеля, Горация, Буало, Гегеля, Канта, а також опорою на апробовані художнім досвідом людства засади й засоби поетики, що їх чітко сформулювали теоретики минулого. Проте оновлення художньої літератури в ХХ столітті, різноманітні її модерні течії 20-30-х рр., що певною мірою були суголосними

з антипозитивістськими філософсько-естетичними пошуками Ф.Ніцше, А.Бергсона, Е.Гуссерля, С.К'єркегора та ін., з психологічними концепціями З.Фрейда, К.Юнга, — істотно вплинуло на стан і характер теоретико-літературної думки.

Не дивно, отже, що в такій ситуації виийшли з ужитку посібники і Л.Тимофєєва, і Ю.Крижановського, звузилась сфера впливу підручника Р. Уеллека й О. Уоррена. Серед літературознавців світу почало поглиблюватися розшарування не стільки за ідеологічними орієнтирами (радянське/буржуазне літературознавство), як це трактувалося в колишньому СРСР, скільки за фахово-методологічними засадами.

Поза межами тоталітарних суспільних систем, у вільному демократичному світі бурхливо розвивалася гуманістика, склалися нові теоретичні школи, які по-своєму й оперативно реагували на зміни в естетичній свідомості, на гетерогенність (різнорідність) художньої практики, мистецького життя. Радикально оновлювалися парадигми мислення, духовного освоєння світу. На зміну модернізмові наступав постмодернізм; те, у що модифікувався панівний в 40-50-х роках ХХ ст. структуралізм, почали називати постструктуралізмом. Остаточо, на перший погляд, подолані феноменологією, міфологією, структуралізмом і психоаналізом ідеї класичного історизму через повернення й оновлення герменевтики, розробку рецептивної естетики поставали новим історизмом.

Навальна щороку кількість нових ідей, концепцій породжує в гуманістиці протягом другої половини ХХ ст. численні наукові школи. Виникають принципово протилежні позиції у ставленні і до літературознавства, зокрема, до теорії літератури. Остаточо дискредитується поняття нормативної поетики, теорії літератури як сукупності чітких дефініцій і норм, з системою чітко визначених термінів. Серед значної частини гуманітаріїв бере верх антитеоретичне наставлення. Воно конкретизується в таких позиціях: 1) теорія літератури неможлива взагалі і непотрібна; 2) немає єдиної теорії літератури, а, навпаки, реально існує стільки теорій літератури, скільки є наукових шкіл; 3) теорію доцільно розробляти і збагачувати тільки на основі вивчення творчості конкретного письменника, його художнього світу, якоїсь тенденції літературного життя, особливостей творених текстів.

Практичним наслідком таких чи подібних духовних настроїв, світоглядних позицій є зростання питомої ваги есеїстики, відновлення релятивізму, затирання відмінностей між текстами художніх творів і філологічних досліджень, зближення

художньо-образного мислення і теоретично-публіцистичної рефлексії з приводу мистецтва.

Науковці, які працюють у сфері ретрансляції літературознавства, вдаються в цій ситуації до різних варіантів поведінки. Скажімо, колектив авторів з Інституту світової літератури ім. М. Горького в Москві (ИМЛИ) протягом 1962-1965 рр. опублікував три взаємопов'язані книги «Теория литературы. Основные проблемы в историческом освещении». В ній на матеріалі світової літератури (з абсолютною перевагою російської) простежується виникнення, становлення і розвиток літератури і відповідних понять і термінів, які той процес відтворюють та описують.

Врахувавши досвід цього колективу, одеський філолог Є. Чорноіваненко написав «експериментальний посібник до експериментального курсу теорії літератури» знову ж таки, як сам наголошує, «на матеріалі історії російської словесності» — «Литературный процесс в историко-культурном контексте» (Одесса, 1997.— 710 с.). Цей посібник має підзаголовок «Розвиток і зміна типів літератури і художньо-літературної свідомості в російській словесності XI — XX століть». Згадані два посібники (колективний та одноосібний) мали своїм надзавданням подолати антиісторизм нормативного способу подачі літературознавчих ідей, знання про літературу. Але у них не подолано іншої, теж принципової, вади: розмито проблему буття (онтології) літературно-художнього твору. Спостереження і роздуми авторів стосуються переважно позатекстуальної реальності (історичного, філософського, психологічного, ідеологічного плану), яка не є специфічним предметом літературознавця, а становить об'єкт вивчення окремих суспільних наук: історії, філософії, психології, соціології тощо.

З цієї точки зору вигідно вирізняється посібник Р. Уеллека і О. Уоррена, які у своїй теорії літератури, як і Фердінан де Сосюр у «Курсі загальної лінгвістики», запровадили поділ теоретико-літературної проблематики на «зовнішню» і «внутрішню». Зовнішня проблематика літератури розглядається в розділах під назвами «Література і біографія», «Література і психологія», «Література і суспільство», «Література та світ ідей (ідеологія)», «Література серед інших видів мистецтва». Внутрішня проблематика літератури обіймається такими розділами: «Спосіб існування літературного твору», «Евфонія, ритм і метрика», «Стиль і стилістика», «Образ, метафора, символ, міф», «Сутність і різновиди нарративної прози»,

«Літературні жанри», «Оцінка літературного твору», «Література в історії літератури». Як бачимо, така структура теорії літератури протистоїть ізоляціонізму і герметичному розглядові літератури як автономного явища, але переносить акцент на нову для літературознавства проблему онтології літературного твору, який виникає у свідомості письменника, а постає перед читачем у вигляді тексту. Заактуалізована феноменологами (Е.Гуссерль, Н.Гартман, Р.Інгарден), істотно заторкнута російськими формалістами (В.Шкловський, Б.Ейхенбаум, Б.Томашевський, Ю.Тинянов, Р.Якобсон), ця проблема конкретизована дослідженнями структуралістів, які з часом увипуклили певні спрощення в розумінні складного феномена художньої літератури, зокрема літературно-художнього твору.

Тому-то так по-новому зазвучали ідеї М.Бахтіна, висловлені ще у 20-30-х роках і легалізовані в 60-70-х, про поліфонізм поетики Ф.Достоевського, про мовленнєві жанри, про двоголосе слово, про діалогізм художньої культури як фундаментальну її основу.

Розвиток семіотики, теорії інформації і комунікації дав нові імпульси для чергової зміни парадигми теоретико-літературної рефлексії. У новій пізнавальній ситуації змінилася систематика проблем вузівської теорії літератури. Це відбилосся на спробі створити новий варіант підручника групою польських теоретиків М.Гловінським, Я.Славінським та А.Окопень-Славінською (*Zarys teorii literatury*, 1975), яку вони зрештою полишили без вдосконалення. М.Гловінський пізніше наголосив, що з точки зору естетичної комунікації втрачає наукову коректність поділ літературної проблематики на «зовнішню» і «внутрішню».

Більшість учених-філологів світу почали викладати теорію літератури як метакритичну рефлексію з приводу основних літературознавчих (чи ширше) гуманітарних шкіл. Показовими і характерними у цьому аспекті є посібники З.Мітосек «Теорії літературних досліджень» («Teorie badan literackich»), який вийшов уже кількома виданнями 1983, 1988, 1995 і 1998 року. Авторка в окремих розділах розглядає ідеї Платона, поетику Арістотеля, естетику французького класицизму, концепції І.Канта і Гегеля, погляди І.Тена, Р.Інгардена, а відтак психоаналіз, теорію реалізму Лукача, російський формалізм, структуралізм, марксизм, теорію інтертекстуальності, деконструктивізм, закінчуючи аналізом генетичної критики.

Аналогічним чином побудована праця Джона Лехте (John Lechte) «Fifty Key Contemporary Thinkers. From Structuralism to Postmodernity» (1994), яка 1999 року з'явилася в польському перекладі як «Панорама сучасної гуманістичної думки. Від структуралізму до постмодернізму».

За подібним принципом укладені «Матеріали до практичних занять» для полоністів під заголовком «Література. Теорія. Методологія» (Варшава, 1998). Тут 10 авторів розглядають не тільки основні сучасні концепції, як це робили З. Мітосек і Д. Лехте, а й переосмислюють засади герменевтики, металінгвістики, соціології, риторики і компаративістики, пропонуючи студентам основну бібліографію з кожної проблеми.

Все це свідчить про те, що сучасна рефлексія з приводу художньої літератури практикує методологічний плюралізм і гостро ставить питання: чи можливий в принципі методологічний монізм? Чи розмаїття методів, підходів до вивчення літератури є доконечною умовою, яку донедавна так ганьбили? І чи справді не можна домогтися цілісної компактною теорії літератури, яка б знаходила дотичні в розмаїтті окремих концепцій? Спроби створити таку теоретичну систему і викласти її в доступному для студентів варіанті були, є і, з певністю можна твердити, будуть в майбутньому. Цього вимагають як логіка розвитку і функціонування знання, так і практика навчання нової зміни фахівців.

Назвемо з уже реалізованих спроб окремі. Це — передусім «Загальне літературознавство (Allgemeine Literaturwissenschaft)» Макса Верлі, яка вперше з'явилася 1951 року в Берні. Його російська версія — 1957 року — викладена на 241 сторінці з ґрунтовним бібліографічним апаратом, примітками та іменним покажчиком. Крім загальної частини, в якій аналізується літературознавча систематика, автор стисло виклав інформацію і свої погляди в таких розділах: «Критичне освоєння текстів і техніка редакторської роботи», «Поетика», «Твір, автор, суспільство», «Історія літератури». Тут філософсько-естетичні, соціологічні проблеми зведені до мінімуму, вони, як і питання психологічні, лінгвістичні, цілковито підпорядковані розумінню мистецтва слова, крізь яке проявляються фундаментальні проблеми буття і суті людини.

У 1997 році в Лондоні опублікована «Теорія літератури» Дж. Куллера із жанровим означенням «Дуже короткий вступ» і такою заувагою: «Появу цієї книжки автор завдячує своїм студентам, учасникам семінару зі вступу до теорії літератури в університеті Корнелія. Довголітні заняття і диспути, які там

виникали, підказували мені, про що я маю сказати у цьому вступі».

Дж. Куллер, відомий у світі теоретик, інформацію про школи і теоретичні напрямки подав у додатку в кінці книжки як довідку, до якої кожен може вдатися, коли виникне потреба (до самого читання чи в процесі роботи з текстом). Із власного досвіду викладання теорії літератури, з публічних дискусій з колегами цей вчений виніс переконання: «Трактуючи сучасну теорію літератури як збір (сукупність) різних способів і методів інтерпретації [твору літератури], що взаємно себе виключають, ми випускаємо з уваги найцікавіше, те, що становить її справжню вагу (силу) чи потужний виклик здоровому глуздові,— осягнення (розуміння, дослідження), яким чином виникає значення і в який спосіб літературні явища набувають своєрідності (власного кшталту)» [5, 7]. А щоб знайти відповіді на такі питання для себе і пояснити їх іншим, треба шляхом рефлексії звести воедино дуже багато чинників позатекстуального і текстуального рівня — одначе тільки на ґрунті літературних фактів. З них єдиний — реальний, матеріальний, доступний факт — це тексти творів. Власне, це і є завданням теорії літератури.

1.3. Сучасна теорія літератури за своїм **походженням** є **продуктом** тривалого розвитку гуманітарного знання, яке в процесі диференціації науки виділилося у відносно окрему сферу, визначену художньою літературою; за **структурою** є **сукупністю концепцій**, учень про словесне мистецтво в різних його виявах; за **евристичною спрямованістю** — вченням про сутність та специфіку художньої літератури.

Теорія літератури має абстрактно узагальнюючий характер, який проявляється в **контексті** сучасної гуманітарної науки.

Контекстуальність сучасної теорії літератури означає те, що теорія літератури, виділившись з філософсько-естетичної сфери знань, з довго не розчленованої філології, тепер функціонує у вузьчій сфері власне літературознавства, не втрачаючи проте **контактів** з рядом суспільних (філософія, соціологія, естетика) гуманітарних (психологія, антропологія, етнологія) суміжних філологічних (лінгвістика, металінгвістика) наукових дисциплін (чи галузей знання).

Контекстуальність теорії літератури характеризує нову **якість** інтеграції наукового знання, яка склалася не на механічній взаємодії ряду наук за принципом суміжності об'єктів дослідження і співробітництва вчених, а на органічній

взаємоорієнтації вчених, які здатні, спроможні синтезувати (враховувати, використовувати) здобутки колег із суміжних галузей знання. Теоретик літератури не повинен підміняти філософа, естетика, психолога, мовознавця чи фахівця з теорії інформатики, семіотики. Він засвоює їх здобутки, враховуючи поняття, підходи до дослідження об'єктів (передусім словесності), які розробили фахівці-суміжники. У власній рефлексії з приводу літератури (різного рівня чи роду літературних фактів) теоретик літератури здебільшого **відсилає** слухачів до фахових праць, з яких можна черпати докладну інформацію, що стосується художньої літератури як суспільного явища. При потребі він цитує колег, переповідає їх здобутки, переосмислює конкретні знання з суміжної галузі, підпорядковуючи їх своїй меті, своєму науковому предметові.

Тому дуже важливо усвідомлювати **предметну** спрямованість теоретико-літературної рефлексії, визначитися в розмежуванні предметів основних літературознавчих дисциплін: історії літератури, літературної критики, теорії літератури. У цій справі евристично-пошукову (методологічну) роль виконують категорії **об'єкта** пізнання, **предмета** дослідження, домінуючі в пізнавальній (епістемологічній) ситуації.

Об'єкт пізнання — категорія філософська з найширшим понятійним обсягом, **предмет** дослідження — поняття вужче, яке позначає ту частину (сферу, грань, момент) об'єкта, на якій зосереджується, сфокусовується увага дослідника.

Художня література як гранично широке поняття світової літератури є об'єктом зацікавлень і філософії, і естетики, і культурології, і соціології, і психології, і лінгвістики (як і ряду інших наук). Але кожна з цих наук торкається явищ художньої літератури під власним кутом зору відповідно до своїх завдань і можливостей методів, якими користується. Це ж стосується т. зв. «основних» і «допоміжних» літературознавчих дисциплін.

Якщо теорія літератури наука абстрактно узагальнююча, що з'явилася в новітні часи (XIX — XX століття) на ґрунті диференційно-інтегративних процесів науки, то мало сказати, що її предметом є художня література чи конкретний — літературно-художній твір. У предметі теорії літератури нашаровується ряд суб'єктивних явищ: 1) художня література є чиєюсь абстракцією; 2) кожен художній твір — плід, результат творчості автора (отже, явище суб'єктивно-ідеальне, яке матеріалізується в текст як явище об'єктивне); 3) теоретик часто враховує концепт літературного критика та істориків

літератури, які прочитали та витлумачили конкретні твори національних літератур; 4) теоретик літератури і сам безпосередньо прочитав (естетично сприйняв) ряд (скільки?) конкретних творів.

У результаті цього на базі свого досвіду, відповідно до мети, завдань теорії літератури у своїх міркуваннях теоретик літератури **оперує ідеальними сутностями**, які відбиті в поняттях: літературно-словесний твір, епос, лірика, драма, роман, сонет, метафора, алітерація, літературний напрям, стильова течія і т.д. Однак при потребі він завжди перейде від ідеальних сутностей до конкретних реалій — тексту якогось письменника, де мовними засобами зафіксоване те явище як літературний факт.

Зосередження уваги на цьому явищі визначає **домінанту** теоретичної рефлексії, невіддільної від розуміння літературного процесу, літературного напрямку, стильової течії в національній (регіональній, світовій) літературі, від творчості письменника «X» передусім і переважно національної літератури.

У такий спосіб конституюється в рефлексії теоретика і **предмет** осмислення, і багаторівнева контекстуальність процесу і результату мислення (дослідження).

На кінець, постає ще одне важливе питання в розумінні сучасного статусу теорії літератури. Воно пов'язане з фізичною можливістю однієї людини (теоретика літератури) прочитати самостійно певну кількість художніх творів, літературно-критичних різножанрових матеріалів, історико-літературних монографій, теоретичних трактатів, праць із суміжних галузей знання.

Зрозуміло, що такі можливості кожної людини більшою чи меншою мірою **обмежені**. Тому постає проблема вибірковості (селективності) літературних фактів, їх класифікації, усвідомлення репрезентативності окремих явищ щодо літературних напрямів, течій, наукових шкіл, національних традицій.

У зв'язку з цим цілком закономірним є те, що теорії і теоретики орієнтуються переважно на **локальний** мистецький досвід, а літературознавчі концепції, як слушно нагадує В.Є.Халізев, мають «направленческий характер» [3, 9]. Це зумовлює як їх переваги, достоїнності (поглиблений розгляд певного аспекту літератури, достовірність узагальнень і чіткість формулювань), так і вади (однобічність, схематизм, неувага до розмаїття словесного мистецтва).

Ідеальним варіантом теоретико-літературної рефлексії є методологічна **неупередженість** і недогматичність мислення.

Сучасна теорія літератури повинна бути максимально відкритою і водночас критичною до різних концепцій, прагнучи увібрати якнайбільше того цінного, що є в цих концепціях. Однак в такому разі виникає проблема координації і субординації понять, впровадження нових термінів та їх систематизації. Вона надзвичайно складна, бо пов'язана з повною свободою творчості вчених, слабкою координацією їх діяльності, неприйнятністю диктаторського впливу на них, зрештою, з неможливістю увібгати живий світ мистецтва слова в логічно несуперечливу, однолінійну схему понять і термінів.

Література:

1. Галич О.А., Назарець В.М., Васильєв Є.М. Загальне літературознавство: Навчальний посібник для вузів.— Рівне, 1997.— С.3—12.
2. Ткаченко А.О. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства).— К., 1997.— С.7—22.
3. Хализев В.Е. Теория литературы. - М.: Высшая школа, 1999.— С.7—14.
4. Literatura. Teoria. Metodologia.- Warszawa, 1998.- S.8-38.
5. Literary Theory by Jonathan Culler.- Oxford University Press.- P.7-26.